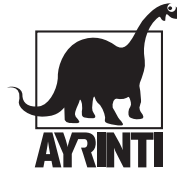

AYRINTIDERGI

İKİ AYLIK SOSYALİST SİYASET VE KÜLTÜR DERGİSİ • HAZİRAN/TEMMUZ 2016 • SAYI 16

Ayrıntı Yayınları Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.:3 Cağaloğlu/Fatih/İstanbul
Tel: 0212 512 15 00 • Faks: 0212 512 15 11
ayrintidergi@ayrintiyayinlari.com.tr • www.ayrintiyayinlari.com.tr

Sayı: 16
Haziran / Temmuz 2016

Sahibi
Ayrıntı Yayınları Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş. adına
Erol Mut

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
İlbay Kahraman

Yayın Kurulu
Diñçer Demirkent, İlbay Kahraman, Abdurrahman Aydın,
Doğuş Sarpkaya, Mutlu Arslan, Sanem Yardımcı,
Duygu Tanış Zaferoğlu, Yunus Yücel, Bülent Özçelik

Danışma Kurulu
A. Ömer Türkeş, Burhan Sönmez, Enis Rıza,
L. Doğan Tılıç, Meltem Gürle, Necmi Erdoğan, Selami İnce,
Selçuk Candansayar, Süreyya Karacabey, Şükrü Argın,
Aydın Ördek, Bora Erdağı, Cahide Sarı, Doğu Eroğlu,
Duygu Türk, Kurtul Gülenç, Önder Kulak, Özkan Ağaş,
Şerif Onur Bahçecik, Yavuz Yıldırım, Zeynep Ceren Eren

Kapak Fotoğrafı
Stone / Getty Images Turkey

Görsel Tasarım ve Uygulama
Mutlu Arslan

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2
Topkapı/İstanbul Tel.: (0212) 612 31 85
Sertifika No.: 12156

Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.:3 Cağaloğlu/İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & ayrintidergi@ayrintiyayinlari.com.tr
www.ayrintidergi.com.tr
facebook.com/ayrintidergi & twitter.com/Ayrinti_Dergi

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

"Kuran da kurtaran da insan oğlu insandır..."

AYRINTI DERĐİ YAYIN KURULU

5

GÜNDEM

Anayasa Tartışmasına Giriş: Türkiye'nin Anayasası Üzerine Ön Notlar

DİNÇER DEMİRKENT

7

"Medya kuruluşu bağımsız değilse toplumsal hakikate resmi yollarla el konulmuştur."

HÜSEYİN KÖSE ile Söyleşi

ÖZGÜR YUSUFOĞLU

13

POLİTİKA-DÜNYA

Güvencesiz Sınıfların Ayaklanması ve Zombilerin Dönüşü: Gece Ayakta Hareketi

ENGİN SUSTAM

19

Sadiq Khan Londra Belediye Başkanı Oldu: Nasıl Gerçekleşti ve Ne Anlama Geliyor?

Toygar Sinan BAYKAN & Onur YILDIZ

25

POLİTİKA-TEORİ

Felsefi Antropolojiden Sosyal Ontolojiye ve Yeniden Felsefi Antropolojiye:

Marx'ın Feuerbach Üzerine Altıncı Teziyle Ne Yapacağız?

ÉTIENNE BALIBAR

33

DOSYA: LAİKLİK

Özgürlük İçin Laiklik

BÜLENT ÖZÇELİK

55

Laikliğin Felsefi Temelleri, Tarihsel Zorunluluğu ve Sınırları

DOĞAN GÖÇMEN

59

"Temel çıkış yolu kadınların mücadelesi"

PINAR ECEVİTOĞLU ile Söyleşi

FIRAT ÇAĞLIYAN & BÜLENT ÖZÇELİK

68

Türk Modernleşmesinde "Jakoben Laiklik" Sorunsalı

EMRAH GÜLSUNAR

74

2016 Türkiyesinde Solun Laiklikle İmtihanı

CENK SARAÇOĞLU

80

"İslam dünyasının özgürlüğe ihtiyacı var"

AYHAN BİLGİN ile Söyleşi

DURDU BARAN ÇİFTÇİ & BÜLENT ÖZÇELİK

84

Kürt Özgürlük Hareketi ve Sekülerlik

FIRAT ÇAĞLIYAN

95

Laikliği Yeniden Kurmak: Beş Engel

EFE PEKER

103

Laiklik Kitaplığı

BÜLENT ÖZÇELİK

108

KİTAP-ELEŞTİRİ

Aşağıdan Yazılan Türkiye Tarihi: Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat

ÖZGÜR BALKILIÇ

112

Nasıl İyi Bir 'Ayrımcı' Olunur?

ABDÜLBAKİ GÜÇLÜ

115

SİNEMA-ELEŞTİRİ

Kaybolduk biz kaybolduk biz kaybolduk... Toz Bezi

ASUMAN SUSAM

119

SANAT-ELEŞTİRİ

Sembolist Ritüeller: KHORA

NECMİ KARKIN

124

"Kuran da kurtaran da insan oğlu insandır..."

Ayrıntı Dergi Yayın Kurulu

4 +4+4 yasasına karşı gelişen muhalefet, bu yasanın bir eşik olduğunun farkındaydı. Türkiye'nin gelecek kuşaklarını dinci ve kinci yapma projesinin eşiği. Bu eşik aşıldı. Fakat ülkeyi rejim krizinde stabilize eden Tayyip Erdoğan yönetimi vassalları aracılığıyla yeni eşikleri gündeme getirmeye devam ediyor. Şimdi önlerinde daha yüksek bir eşik var. Milli Türk Talebe Birlikleri'nde, Komünizmle Mücadele Dernekleri'nde düşünce dünyaları şekillenen, Kutsal Kitabın dışında bir de Necip Fazıl'dan etkilenen hamaset ve nefreti düşünce iklimi olarak tahayyül eden neslin yönettiği ülkemizdeki yeni eşik lakliğin anayasadan çıkarılması. Doğrudan Meclis Başkanı Kahraman tarafından dile getirilen bu arzu aslında sadece daha yüksek eşikleri işaret ediyor. Bir yandan cemaat ve vakıf ellerine bırakılan çocukların uğradığı tecavüz ve istismarı konuşurken bir yandan bu cemaat ve vakıfların ağırlandıkları iktidar makamını dile getirmemiz eşiğin neresinde olduğumuzu gösteriyor. Hüseyin Üzmez eşiğini hatırlamayan var mı? Artık o eşik aşıldı. Bugünümüz ve çocuklarımızın geleceği açısından laiklik, barış ve demokrasi mücadelesiyle beraber sesimizi en gür çıkarmamız gereken siyasal talep, halkın yaratacağı aşılmaz bir eşik olarak yükseltilmelidir. Ayrıntı Dergi'de sürdürdüğümüz Türkiye'nin laiklik karşıtı gündemi dizisini bu sayımızda dosyaya taşıdık.

Editörlüğünü Bülent Özçelik'in yaptığı laiklik dosyasında, Türkiye'nin laiklik gündemini birbirinden farklı boyutlarıyla ele almaya çalıştık. Özçelik, giriş yazısında Türkiye'nin Laiklik Gündemi'ni de kısaca aktarırken, laikliğin insanlığın özgür yaşamı için taşıdığı öneme dikkat çekiyor. Doğan Göçmen, laikliğe dair kavramsal bir bakış açısı geliştirmeye çalıştığı yazısında, felsefi temelleri, Antik Çağ'dan başlayarak incelemeye çalışıyor. Kadınlar, iktidar ve laiklik karşıtları tarafından bu tartışmanın

pasif ama “kurban edilebilir” bir nesnesi haline getirilmeye çalışılıyor. Pınar Ecevitoglu ile, laiklik tartışmasında kadına biçilen rol ve bir mücadele hattının unsurlarını konuştuk. Emrah Gülsunar, “Jakoben laiklik” kavramını önce tarihsel bir perspektiften inceliyor, sonrasında ise onun 80 sonrası tartışmalardaki işlevsel yönünü irdeliyor. Cenk Saraçoğlu, 2016 Türkiye’de Solun Laiklikle İmtihani yazısında, güncel tartışmalara değinirken sol siyasetin laikliği merkeze alması gerektiğini vurguluyor. Ayhan Bilgen ile Müslümanlar ve laiklik üzerine yaptığımız söyleşide, Bilgen, güncel İslami eğilimlerin radikalleşmeye müsait bir anlayış geliştirdiğini, oysa, İslam içerisinden başkalarına kendisini dayatmayan özgürlükçü bir yorum çıkarılması gerektiğini ifade ediyor. Fırat Çağlıyan, Kürt Özgürlük Hareketi ve Sekülerlik yazısında, ciddi bir önem taşısa da çok da tartışılmayan bir konuya giriyor. Çağlıyan, Kürtler ve sekülerliği Cumhuriyet tarihi boyunca yaşanan gelişmelerden başlayarak Rojava deneyimine dek ele alıyor. Efe Peker, “laikliği yeniden kazanabilmek için işe nereden başlamalı?” sorusundan yola çıkarak laiklik konusunda akılda tutulması gereken “beş engeli” vurguluyor. Dosyamızın son kısmında ise, Türkiye’de laiklik literatürüne dair seçtiğimiz kitaplardan oluşan Laiklik Kitaplığı yer alıyor.

Dergi’nin gündem bölümü, Türkiye’nin anayasasını tartışmanın yöntem ve koşullarını ortaya koyan ayrımlar sunarak yeni anayasa tartışmalarına müdahale amacını taşıyan Dinçer Demirkent’in yazısıyla açılıyor.

Derginin yayına hazırlandığı günlerde Özgür Gündem’in nöbetçi editörleri Şebnem Korur Fincancı, Erol Önderoğlu ve Ahmet Nesin tutuklandı. Türkiye’de hakikatin açığa çıkarılmasının yönünde ısrar edenler ile yalanın iktidarı arasındaki mücadele her geçen gün şiddetlenerek sürüyor ve mücadelenin en ön saflarında medya çalışanları yer alıyor. Gündem bölümünün ikinci metni, Özgür Yusufoglu’nun Hüseyin Köse ile yaptığı, medyanın halini tartıştığı söyleşi.

Politika-Dünya bölümünde yer alan yazılardan ilki, Engin Sustam’ın Fransa’yı sallayan Gece Ayakta Hareketi’ne ilişkin değerlendir-

mesi. Sustam, Fransa’daki sosyal patlamayı hem yeni eylem formlarıyla ilişkilendiriyor, hem de bu sosyal patlamanın genel grevlerle ilişkisini anlamaya çalışıyor. Bölümün ikinci yazısı olarak, Onur Yıldız ve Toygar Sinan Başkan’ın, Sadiq Khan’ın Londra Belediye Başkanı olma sürecini, bunun neden ve olası sonuçlarını analiz eden metni yer alıyor.

Politika Teori Bölümü’nde Fransız düşünür Etienne Balibar’ın “Felsefi Antropolojiden Sosyal Ontolojiye ve Yeniden Felsefi Antropolojiye: Marx’ın Feuerbach Üzerine Altıncı Teziyle Ne Yapacağız?” metninin çevirisini yayımlıyoruz. Balibar’ın bu kapsamlı değerlendirmesini büyük bir emekle dilimize kazandıran Gülden Özcan’a şükran borçluyuz.

Eleştiri-Kitap bölümümüzde iki yazı var. Özgür Balkılıç Yordam Kitap tarafından geçtiğimiz aylarda yayımlanan, E. Attila Aytekin, Gökhan Atılgan, Mustafa Şener, Ateş Uslu, Ebru Deniz Ozan, Melih Yeşilbağ, Cenk Saraçoğlu’nun katkı sunduğu “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Siyasal Hayat” kitabını değerlendirdi. Balkılıç’a göre Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Siyasal Hayat “Türkiye siyasal ve toplumsal hayatının yaklaşık 700 yıllık serencamının Marksist bir perspektiften etkileyici bir anlatısı olduğu” için mühim bir eser. Abdülbaki Güçlü ise N. Ekrem Düzen’in hazırladığı “Herkes İçin Kolay ve Pratik Ayrımcılık, Ötekileştirme, Dışlama Rehberi” üzerinden ötekilik, kimlik, siyaset ve ayrımcılık üzerine düşünüyor. Sinema-Eleştiri bölümümüzde ise Asuman Susam 2016 yılında oldukça tartışılan “Toz Bezi” filmi mercek altına aldı. Ahu Öztürk’ün yönettiği film kimlik, cinsiyet ve sınıf ilişkileri üzerine yeniden düşünmeyi teşvik ettiği için dikkat çekici bir sanat yapıtı olmuştu. Susam, “düşünen sinemaya iyi bir örnek” olarak gördüğü Toz Bezi’ni sinema eleştirisi sınırlarını kabul etmeyen bir derinlikte inceliyor. Son olarak Sanat-Eleştiri bölümünde Necmi Kargın, Sembolist Ritüeller: Khora yazısıyla duyguların düzenlenişi-etkileşimi olarak ortaya çıkan ritüel ve sembolizmin sanatla olan ilişkisini tartışıyor.

İyi okumalar...

Anayasa Tartışmasına Giriş: Türkiye'nin Anayasası Üzerine Ön Notlar

Dinçer DEMİRKENT

Borges, Çin Seddi'ni inşa ettiren imparatorun aynı anda bir şey daha yaptığını anlatır. İmparator, kendi tahta çıkışından önce yazılmış bütün kitapları yaktırmıştır. Çin Seddi gibi görkemli bir eseri inşa ettirip kendisinden önceki üç bin yıllık tarihi anlatan kitapları yakmak gibi bir çılgınlığa girişmek nasıl ilişkilendirilebilir? İmparator, yazılı olan her şeyi silerek kendisinden öncesini unutturmayı ve ördüğü görkemli duvar ile savunmasının sınırlarını yeni bir dünya olarak belirlemeyi amaçlamıştır. Borges, kocaman bir duvar örerken, kendi anısını silecek bir yakma düşüncesinden kurtulamayan İmparatorun ağzından şunları aktarır:

“İnsanlar geçmişi seviyor, beni yargılayanlar da öyle ve ben bu sevginin karşısında güçsüzüm ama bir gün benim gibi hisseden biri çıkacak, benim kitapları yok ettiğim gibi o da duvarı yıkacak ve bana dair amıyı silecek, böylece benim gölgem, aynam olacak ama bunu hiç bilmeyecek.”¹

Gözleri buğulandıran bir siyasal anda, “insan gözünün soldan sağa okuma alışkanlığı”yla² mevzuat aktarmaya çalışan akademisyen ve araştırmacılara, ‘demokratik’ bir anayasa yazmakla debelenen muhalefet partilerine karşı bu makalede Türkiye'nin anayasasını tartışmak için referans noktaları belirlemeye çalışacağım. Borges'in etkileyici öyküsü yeni anayasa tartışmasına başlamak için çok önemli iki referans noktası içeriyor. Birincisi dünyanın sınırlarını savunma duvarlarıyla ören, onun tanrısı olarak kendini inşa eden bir siyasi lider; siyasetin olağandışı dünyasını bir

¹ Borges, Jorge Lois, **Öteki Soruşturmalar**, Çev. Peral Beyaz Charum, Türker Armaner, İletişim, İstanbul, 2015, s. 47.

² Ece Ayhan, **Zambaklı Padişah**.

Anayasa çalışmalarını yürütmek üzere oluşturulan "TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu", Başkanlık Sistemi üzerine çıkan tartışmalar yüzünden 3. toplantısında çalışmalarına son verdi.

kenara bıraktığınızda ise sıradan bir deli figürü. İkincisi, duvarın eşiğinde tutulan halkın aktarmayı sevdiği bir eski yasa. Bu iki referans noktası, -kişisel karizma ekseninde yürütülen olağanüstü siyaset ve uygulanmaya tenezzül edilmeyen eski yapılageliş, kodifiye edilmiş haliyle anayasa metni- burjuva hukuk düzeninin sunulmayan nimetlerine dönük arzumuz nedeniyle vazgeçemediğimiz için topluca sormaya çekindiğimiz soruyu kaçınılmaz kılıyor: Anayasanın uygulanmasını gözetmekle görevli kurum onu ihlal ediyorsa ne olur?

BİRİNCİ AYRIM: ANAYASA VE ANAYASA METNİ

Cromwell istisnasını atlarsak, yazılı anayasaları icad eden Fransız ve Amerikan devrimleri anayasa kavramını güçler ayrılığı ve insan hakları üzerine inşa etmişlerdir. Burjuvazinin devrimci çağında ortaya çıkan bu anayasa kavramı en güzel ifadesini Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin 16. maddesinde bulur: "Hakların güvence altına alınmamış ve güçler ayrılığının olmadığı bir toplumda anayasa yoktur." Yazılı anayasaların pıtrak gibi çoğalmasıyla sonuçlanan büyük burjuva devrimleri sonrası dönemde, hemen her devlet kendisine yazılı bir anayasa yapmıştır.³ Siyasal iktidarın kendi kendini sınırlaması ve yurttaşların sürekli çoğalan haklarının tanınması gibi tekçi siyasal alana tanrısal bir dokunuş sunan bu metinlerin varlığı ve burjuva devrimlerinin anayasa ideası arasındaki

mesafe yazılı anayasaların artmasıyla orantılı bir seyir izlemektedir. Sadece Türkiye'de değil, dünyanın birçok ülkesinde anayasalar bir tür kamufraj işlevi görmektedir.⁴ Bu somut durum anayasa hukukçularına ve siyaset bilimcilerine iki yol sunar: ya burjuva demokratik normatif ilkelere bağlı kalarak anayasa kavramını yazılı anasadan ayırıp demokratik standartlar geliştiren analizler yapacaklar ve anayasanın ihlal edilmesi sorununu perspektifin genişliği sayesinde görmezden gelecekler ya da anayasa kavramını burjuva demokratik normatif ilkelerin ötesinde yeniden düşüneceklerdir. Birincisi bugün de çok sık yapılıyor. İkincisi ise anayasa kavramı açısından bir siyasal laboratuvar sayılabilecek Weimar Almanyasında derinlemesine yapılmış.⁵

Anayasasızlaştırmanın⁶ 2010 yılından beri yüksek hızlı seyrettiği Türkiye'de demokratik standartlar belirleyip siyasal iktidarın bu standartları yerle bir ettiğini söylemenin bir anlamı olduğunu düşünmüyorum. Bunun yerine yaklaşık iki yüz elli yıl önce önerilmiş ve o gün için devrimci bir işlev görmüş anayasa kavramını yeniden düşünmeyi önereceğim.

4 Lane, Jan Eric, **Anayasalar ve Siyasal Teori**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 39-46.

5 Jacobson, Arthur ve Sclink Bernhard (ed.), **Weimar: A Jurisprudence of Crisis**, University of California Press, Londra ve Kaliforniya, 2000.

6 Kavramın güçlü bir içeriklendirme örneği olarak bakınız. Gözler, Kemal, "1982 Anayasası Hala Yürürlükte mi? Anayasasızlaştırma Üzerine Bir Deneme" <http://www.anayasa.gen.tr/anayasasizlastirma-v4.pdf>, son erişim: 21.06.2016.

Bu bakımdan birinci ayırım anayasa ve anayasa metni arasındadır. Fakat ayırım metin ve ideal (burjuva) anayasa arasındaki ayırımı umursamaz. Hatta metin ve fiili anayasa arasındaki ayırma da odaklanmaz. Weimar Almanyasının kötü şöhretli kamu hukukçusu Carl Schmitt'in ortaya koyduğu 'pozitif anayasa kavramı'na dayanan bu ayırım, anayasayı siyasal birliğin somut varoluşuna ilişkin kararına dayandırır. Anayasa bir siyasal birliğin, biçimine ve tipine ilişkin karardır.⁷ Bir siyasal birliğin cumhuriyet mi yoksa monarşi mi olacağı; cumhuriyetin bir konsey cumhuriyeti mi yoksa bir burjuva cumhuriyeti mi olacağı, burjuva cumhuriyetinin tekçi mi çoğulcu mu olacağına dair somut karar anayasa metninden önce gelir. Metnin temel çekirdeğini de bu somut karar oluşturur. Anayasa metninin geri kalanı Schmitt'in anayasa öğretisinde 'anayasal yasa' olarak adlandırılır. Örneğin 1924 Anayasası tartışılırken cumhuriyete ilişkin maddenin mi, ilk sekiz maddenin mi yoksa anayasanın tümünün mü değişmez ilan edileceği tartışması bu çekirdeğe dayanmaktadır.⁸

Ayırım 1982 Anayasasının yapılışında çok daha sembolik biçimde kendini gösterir. Anayasanın mimarı olan –belki siparişi teslim etme tarzı bakımından müteahhit demek daha doğru olur- Orhan Aldıkaçtı, oldukça geciktirdiği taslağı Danışma Meclisi'ne sunduğunda 'ödevini son güne bırakmış bir talebe' gibi çalışma eleştirisiyle karşılaşır. Gayriciddi talebenin ya da daha uygun deyişle anayasa müteahhitinin sunduğu, sistematik açısından 1961 Anayasasından çok farklı olmayan bu metin yedi üyenin red oyuyla kabul edilir. Ardından beş kişilik cunta tarafından çekirdek anayasa, metinde daha güçlü gösterilerek halkoyuna sunulur. Halkın cuntanın anayasasına verdiği yüzde doksanın üzerindeki oy malumunuz. Ülkenin sokaklarında cumhuriyet tarihinin en büyük trajedisi yaşanırken Kurucu Meclis'teki komedinin ürünü olan anayasa, Cumhuriyet tarihinin en uzun ömürlü anayasası olma unvanını kazanmıştır. AKP'nin anayasasızlaştırma dönemine paralel olarak bu durum sürmekte ve cumhurbaş-

kanlığı makamınca konsolide edilmektedir. Bir siyasal rejimi anayasasızlaştırarak 'Anayasayı güçlendirmek' ilk elde çelişkili görünebilir, fakat 'pozitif anayasa kavramı' kamu hukukçularının elini kolunu bağlayan bu çelişkiyi aşmak üzere üretilmiştir. Anayasa ve anayasal yasa arasındaki ayırım tam da bu çelişkinin aşılmasına yöneliktir. Burjuvazinin, her sıkıştığında göçmenlere karşı insan haklarını, işçi sınıfına karşı siyasal ve sosyal hakları, azınlık gruplarına siyasal hakları askıya alabilmesi başka nasıl açıklanabilir? Olağan durumun yanında cereyan eden olağanüstü durumun yaşanmadığı belli bir tarih kesitini, örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin geçmişinde bulabilir miyiz? Eğer bulamazsak Türkiye'deki anayasa tartışmalarına ilişkin soracağımız temel ve en zor soru kendini dayatmaktadır? Türkiye'nin anayasası nedir? Fakat bu soruya bir cevap vermeden önce iki ayrıma daha başvuracağım.

İKİNCİ AYRIM: KURUCU İKTİDAR VE KURULU İKTİDAR

TBMM'nin yeni bir anayasa yapım yapamayacağı sorunu yeni anayasa siyasal iktidar tarafından gündeme getirildiğinden beri sürdürülüyor.⁹ Bu tartışmalarda temel sorun TBMM'nin anayasa değişikliğinin nasıl yapılacağını gösteren 175. maddeye uygun olarak mı yoksa onu aşarak mı değişikliğe gideceği. Antik dönemden beri filozofların uğraştığı *Theseus'un Gemisi* problemine benzeyen bu sorunu aşmak için de anayasa ve anayasa metni arasındaki ayırma gidilebilir. *Theseus'un Gemisi* probleminin özü şöyledir: Muzaffer Theseus'un gemisi Atina'da hatıra olarak korunmaktadır. Fakat geminin parçaları yavaş yavaş çürür ve zamanla bütün parçalar gemi-

9 Bu tartışma ile ilgili çok sayıda akademik makale ve rapor hazırlanmıştır. TÜSİAD'ın raporunda yeni anayasa yapım yöntemi üzerine üç farklı öneri getirilmiş, aslında üç farklı tutum birlikte anlatılmıştır. Bunlardan biri kurucu anayasa meclisi önerisi, ikincisi mevcut yasama organı içinde bir uzlaşma komisyonu kurulması üçüncüsü ise kurulacak mecliste barajın kaldırılarak geniş bir temsil sağlanması yoluyla anayasa yapımıdır. <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/yuvarlak-masa-1.pdf>, son erişim: 21.06.2016. Tartışmayı aktaran ve derinleştiren iki makale için bakınız. Sevinç, Murat, "Anayasaların Doğumu: TBMM Yeni Bir Anayasa Yapabilir mi?" *Toplum ve Bilim*, 124, 2012. Gözler, Kemal, "Asli ve Tali Kurucu İktidar Ayrımı: TBMM Yeni Bir Anayasa Yapabilir mi?" *Demokratik Anayasa*, (der.) Aykut Çelebi ve Ece Göztepe, Metis, 2012.

7 Schmitt, *Constitutional Theory*, çev. Jeffrey Seitzer, Duke University Press, 2008, s. 75.

8 Gözübüyük, Şeref ve Sezgin, Zekai, *1924 Anayasası Hakkında Meclis Görüşmeleri*, AÜSBF İdari İlimler Enstitüsü, Ankara, 1957, s. 463-465.

nin yapısını değiştirmeden değiştirilir. Problem bütün parçaları değiştirilmiş geminin hala aynı gemi olup olmadığıdır.¹⁰

Anayasa ve anayasal yasa arasındaki ayırım, TBMM'nin yeni bir anayasa yapıp yapamayacağı sorusunu baypas ederek bu soruna bir yanıt sunmaktadır. 1982 Anayasası metni 175. maddeye uygun olarak (ya da değil) tamamen değiştirilse dahi ortada yeni bir anayasa olmayabilir. Fakat anayasa metnine yansiyacak ve onun birkaç maddesini değiştirecek bir siyasal karar yeni bir anayasa anlamına gelir.

Burada kurucu iktidar ve kurulu iktidar arasındaki klasik ayrıma dönmek zorundayız. Türkiye'de anayasa hukukçuları kurucu iktidar kavramını pragmatik ve pedagojik amaçlarla yıllarca kullanageldiler. Buna göre kurucu iktidar yeni bir anayasayı kendisini bağlayan hiçbir norm olmadan yapma kudreti demektir. Kurulu iktidar anayasada tanımlanmış bir norma dayanarak anayasayı değiştiren kudrete denk gelmekteydi. Fakat AKP'nin 2007'de Ergun Özbudun'a sipariş ettiği anayasa taslağı ile birlikte alevlenen tartışmalarda anayasa hukukçuları bu kavramla ne yapacaklarını bilemediler.¹¹ Örneğin Özbudun kitabının son baskısında Türkiye'de doktrinde yerleşmiş olan kurucu iktidarın darbe, devrim gibi hukuki boşluk yaratan durumlarda ortaya çıktığını belirten tanımını değiştirmekle yetindi. Kavram ülkedeki anayasal krizi anlamlandıracak bir çerçeve oluşturacak yerde ülkedeki anayasal kriz kavramı içeriklendirmek için basitçe kullanılmış oldu.

Kurucu iktidar kavramı, siyaset felsefesi ile anayasa hukuku disiplinlerinin sınırlarının belirsizleştiği bir yerde konumlanır. Bu nedenle pozitivist hukukçular kavramı ya görmezden gelir, ya da basit bir işleve indirgerler. Kavram pozitif hukukun kaynağı, ona meşruiyetini sağlayan ve meşruluk anı tüketilip yasallık anına geçildiği anda sönmüş bir

ilk hareket gibi görünür. Tanrısal bir dokunuş anayasal düzeni oluşturmuştur ve artık ona müdahale etmeyecektir.

“Türkiye'nin anayasası nedir?” sorusuna bir yanıt bulmak için kurucu iktidar kavramına daha güçlü bir mercekle bakmak gerekir. Kavramın hukuk içinde kapsanamasa da amaçsal olarak hukuk düzeni yaratmakla sınırlanan bir kudrete işaret ettiğini¹² ve kural koymanın özel bir biçimi olarak “hukukun, devletin ve milletin kuruluş hikayesi”ni¹³ anlattığını göstererek başlamak Türkiye'nin anayasasını konumlandırmak için uygun olacaktır. Böylece anayasayı yapan halkın siyasi kararının, siyasi kuruluşun kendini içinde sürdüreceği ve ona dayanağını veren kaynağı oluşturduğu varsayımını kuşatan bir kurucu iktidar kavramına ulaşmış oluruz. Fakat bu kavram hala muhafazakar yönleriyle ön plana çıkmaktadır.

Kurucu iktidarın demokratik teorisi ise problemi tamamen içkinlik düzeyine taşıyacaktır. İtalyan Marksist Antonio Negri'nin belirttiği gibi kurucu iktidardan bahsetmek, bu bağlamda, demokrasiden bahsetmektir.¹⁴ Çünkü kurucu iktidar kavrayışı, temsile sığmayan halkın kurucu ve üretken hareketine işaret eder. Bu halk kavrayışı, kurulu anayasal düzenin referandumda oy kullanan halkından ya da genel seçimlerde oy kullanan kurulu, anayasa tarafından belirlenmiş seçmeninden farklıdır. Temsil ile kurulu anayasal düzen ile kuşatılmayan üretken bir halk kavrayışı, kurucu iktidarın, yeni bir düzenin kuruluşunun temelidir. Rousseaucu geleneğin radikalliğine dayanan kurucu iktidar kavramı, yukarıdaki muhafazakar yorumdan farklı olarak, kurulu düzenin hem içinde hem dışında yer alan ve onu sürekli olarak zorlayan bir harekete işaret etmektedir.

Türkiye'deki anayasa tartışmaları bu perspektiften düşünüldüğünde, kurucu iktidar

10 Böyle bir anayasa değişikliğinin en klasik örneği İsviçre Anayasasında yapılan değişikliktir.

11 Hakkını yemeden söylemek gerek, kavramı en gelişmiş perspektifle incelemesine karşın onunla ne yapacağını en bilemeyen AKP'nin MKYK'sında yer almış Osman Can'dır. **Kurucu İktidar** adlı eseri ile ilgili eleştirimi şu linkte bulabilirsiniz. <http://birgunkitap.blogspot.com.tr/2013/03/akpnin-kronjurist-aday-ve-eseri-dincer.html>, son erişim tarihi: 21.06.2016.

12 Kalyvas, Andreas, “Popular Sovereignty, Democracy and the Constituent Power”, **Constellations**, c.12, s.2, 2005.

13 Waldhoff, Christian, “Anayasa Kanununun Meydana Gelişi, **Anayasa Teorisi**, Lale Yayıncılık, İstanbul, s. 308.

14 Negri, Antonio, **Insurgencies: Constituent Power and Modern State**, çev. Maurizia Boscagli, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999, s. 1.

momentinin gerisinde olduğumuz söylene-
mez. Kurucu iktidar ve anayasa tartışmalarında hiç gündeme gelmese de Türkiye halklarının Gezi sırasında yerleştiği sınır, kurucu iktidar ile kurulu düzen arasındaki sınırdır. Ve anayasa tartışmalarında sürekli gündeme getirilen TBMM'nin ya da hatta AKP grubunun anayasa yapması durumu ise olsa olsa kurulu düzeni, Türkiye'nin anayasasını dışlayıcı unsurları güçlendirerek konsolide etmek olabilir.

ÜÇÜNCÜ AYRIM: ANAYASANIN AÇIKLIĞI VE KAPALILIĞI

Anayasanın açıklığı-kapalılığı üzerine tartışmalar özellikle 1961 Anayasası yapılırken ve anayasal düzen kurulduktan sonra gerçekleşmiştir. Yeni anayasa metninin getirdiği ilkeler anayasanın çekirdeği konusunu açık bir biçimde ortaya koymamızı sağlayan açıklık-kapalılık tartışmasını gündeme getirmiştir.¹⁵ Açıklık kapalılık tartışmasında son noktayı Anayasa Mahkemesi, düzenin niteliğine ilişkin verdiği kararlarla ortaya koymuştur.¹⁶

Anayasanın açıklığı-kapalılığı tartışması doğrudan doğruya anayasanın siyasal çekirdeğine yöneliktir; anayasanın metnini değil, anayasanın kendisini ortaya koyar. Örneğin, anayasanın komünist bir siyasal partiye açık olup olmadığı, tüzüğünde şeriatı savunan bir siyasal partinin anayasal düzenin içinde yer alıp alamayacağı, federasyonu ya da Kürtçenin ikinci resmi dil olmasını savunan bir partiye anayasanın açık olup olmadığına ilişkin yapılan tartışmalar bu bağlamda değerlendirilmelidir. Dolayısıyla Türkiye'de bir anayasa tartışması yapılacaksa artık uygulanmasa da her anayasaya matbu kopyaları dağıtılan ilkeler değil, anayasanın kapalı olduğu siyasal mücadele alanları konu edilmelidir.

15 Bu tartışma ile ilgili olarak bakınız. Soysal, Mümtaz, **Dinamik Anayasa Anlayışı: Anayasa Diyalektiği Üzerine Bir Deneme**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969.

16 Anayasa Mahkemesi'nin bu kararlarının 1982 Anayasası bağlamında yapılan değerlendirmesi için Yıldızhan Yayla'nın iki makalesini öneririm. Yayla, Yıldızhan, "Anayasa Mahkemesi'ne Göre Cumhuriyetin Özü", *Hıfzı Timur'un Anısına Armağan*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, İstanbul, 1979 ve Yayla, Yıldızhan, "1982 Anayasasına Göre Devletin Özü", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, C.4, S. 1-3, 1983.

Anayasanın açıklığı-kapalılığı tartışması doğrudan doğruya anayasanın siyasal çekirdeğine yöneliktir; anayasanın metnini değil, anayasanın kendisini ortaya koyar. Örneğin, anayasanın komünist bir siyasal partiye açık olup olmadığı, tüzüğünde şeriatı savunan bir siyasal partinin anayasal düzenin içinde yer alıp alamayacağı, federasyonu ya da Kürtçenin ikinci resmi dil olmasını savunan bir partiye anayasanın açık olup olmadığına ilişkin yapılan tartışmalar bu bağlamda değerlendirilmelidir. Dolayısıyla Türkiye'de bir anayasa tartışması yapılacaksa artık uygulanmasa da her anayasaya matbu kopyaları dağıtılan ilkeler değil, anayasanın kapalı olduğu siyasal mücadele alanları konu edilmelidir.

Burada bugünkü anayasa tartışmasının odağında görülen başkanlık ya da partili cumhurbaşkanlığı konusuna girmekte fayda var. Siyasal birliğin herhangi bir meşruiyet sorunu yaşamadan yasallık düzleminde işlediği bir anayasal anda hükümet sistemi anayasanın çekirdeğine dair bir sorun olarak anlaşmaz. AKP'li yetkili ya da yetkisizlerin geliştirdiği hükümet sisteminin bir rejim sorunu olmadığı argümanı da buna dayanmaktadır. Fakat anayasasızlaştırmanın, anayasanın uygulanmasını gözetmekle görevli makam (AY, m. 104.) tarafından uygulandığı bir olağanüstü anda; bir meşruiyet tartışması anında hükümet sistemi değişikliği, sorunu anayasanın açıklığı-kapalılığı sorunu haline gelir. 1950-1960 yılları arasında Demokrat Parti'nin tek parti iktidarında muhalefetin yasamaya yargı yetkisi verilerek ortadan kaldırılması, çoğunlukçu parlamenter demokrasiyi ve meclis hükümeti sisteminden kalan artıkları bir siyasal rejim sorunu haline getirmiş ve bu durum 1961 anayasanın açıklık-kapalılık düzeninde etkili olmuştur.

Borges'in öyküsüne dönersek, 1925'ten 1950'ye kadar süren tek parti diktatörlüğünün

bir aynası olma arzusunadaki AKP iktidarının başkanlık dayatması, kendisini yargılayanlara karşı giriştiği dayatmaların zirvesidir. Bu bağlamda HDP'lileri yargılamaya dönük anayasa değişikliği de, sokakta gerçekleşen muhalefeti ortandan kaldırmaya yönelik İç Güvenlik Yasası da, neredeyse bütün yurttaşları suçlamaya yönelik Cumhurbaşkanlığı'na hakaret suçu uygulaması da, bizzat laiklik tartışması da anayasal meşruiyet ve rejim sorununun başkanlık tartışmasıyla birlikte akan yan kollarıdır.

SONUÇ: TÜRKİYE'NİN ANAYASASI

Türkiye'nin anayasasını tartışmak ancak yukarıdaki ayrımları gözetip en temel sorulara yanıt aramakla mümkündür. Türkiye'nin anayasası meşruiyeti sürekli tartışmalı olmuş bir siyasal karara dayanmaktadır. Cumhuriyet kurulup ilk cumhuriyet anayasası yapıldıktan hemen sonra ülkede bir olağanüstü hal vardır. Bu olağanüstü hal, anayasanın çekirdeğinin aranacağı yerdir.

Türkiye'de cumhuriyet formu, etnik sınıfsal ve toplumsal cinsiyet açılarından tekçi ve homojen bir yapıya dayalı biçimde 1924 Anayasası ile oluşturulmuştur. Anayasal çerdek biçiminde düşünülmesi gereken 1925 tarihli Takrir-i Sükun yasası ve ardından gelen CHP'yi tek parti olarak inşa eden parti tüzüğündeki değişiklikler bunu öngörmeyen anayasa metnini konsolide etmiştir. 1937'de Parti ilkelerinin anayasaya girmesi, cumhuriyetin liberalizme, komünizme, etnik ve dinsel çoğulculuğa kapalılığını ilan etmiştir.¹⁷

17 Recep Peker, ilgili maddelerin anayasaya eklenmesi için yapılan kanun teklifinin görüşmelerinde şunları söylemiştir: "Şimdiye kadar ana kanunun temelini teşkil etmiş olan Cumhuriyetçilik aleyhine yurd içinde hiç kimsenin hiç bir faaliyette bulunması caiz olmadığı gibi şimdiden sonra da Cumhuriyetçiliğin nakızı olan saltanat lehine bir hareket; hiç bir kimseden bir hareket sadır olmayacağı gibi, Teşkilâtı Esasiyenin umumî bünyesinin teyidatı altında olarak milliyetçiliğin nakızı olan beynelmilecilik ve halkçılık nakızı olan imtiyazcılık veya sınıfçılık ve devletçiliğin nakızı olan liberallik, laikliğin nakızı olan klerikallik ve inkılabçılığın nakızı olan

Türkiye anayasa tarihinin en özgürlükçü anayasası olarak kabul edebileceğimiz 1961 Anayasası da olağanüstü hal durumlarında Anayasa'nın anayasa metnine göre nasıl kurulduğu ile anlaşılmalıdır. 12 Mart'ı ya da TİP'in kapatılmasını böyle anlamak gerekir. Anayasa'nın sosyalizme açık olduğu anayasa görüşmelerinde vurgulanmış olsa da sınıf mücadelesinin kurumsallaşması cumhuriyet anayasasının formuna sığmamakta, 'Kürtçülük' anayasanın sınırlarının içinde yer almaktadır. 12 Eylül tekçiliği zirveye taşımış, Anayasa Mahkemesi'nin 'Devlet Tek, Ülke Tüm, Ulus Bir' ezberi, en güçlü biçimde bu dönemde savunulmuştur.

Bugün yeni bir anayasa tartışması, Türkiye'nin anayasasının meşruiyetini tartışmalı kılacak kurucu iktidar, üretken ve anayasal düzenin sınırlarında bulunan halkın öznelliğini göz önünde bulundurarak yapılabilir. Anayasayı gözetmekle görevli cumhurbaşkanının başkanlık talebi yeni bir anayasa olarak değerlendirilemez. Burjuva devrimlerinin ilerici unsurları olan temel haklar ve güçler ayrılığı ilkelerini söküp atarak, süreklileşmiş meşruiyet sorununu süreklileşmiş bir olağanüstü hal ile çözme anlayışı yeni bir anayasa değildir. Zaten Hanefi - Sünniliği temel almış, laikliği işbirliği içinde hareket ettiği cemaatlere karşı emniyet supabı olarak kullanan bir anayasa Allah'ın adını metinde anmakla değişmeyecektir. Örneğin 1921 Anayasası tartışmaları sırasında bir Hoca tarafından söylenen 'Biz bu meclise Allah'ın yetkilerini verdik' sözü demokratik bir başlangıç için daha temeldir. Demokrasi ve laiklik, egemenlik ve kuruculuk bağlamında tam da bu noktada birbirine düğümlenmiştir.

Türkiye'de yeni anayasadan söz etmek, Türkiye'nin anayasasının tanımadığı ve tanımlayamadığı bir çokluğun kurucu taleplerinden geçecektir. Eşitlik, özyönetim ve laiklik bu çokluğun yeni anayasa etrafında yükselen talepleridir. •

irtica lehinde hiç bir faaliyet yapılamayacaktır." **TBMM ZC, D. 5, C. 16, 05.02.1937, s. 66.**

"Medya kuruluşu bağımsız değilse toplumsal hakikate resmi yollarla el konulmuştur."

Hüseyin KÖSE ile Söyleşi
Özgür YUSUFOĞLU

Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümü öğretim üyesi olan ve "Medya Mahrem", "Kara Perde", "Kamusal Alan", "Flanör Düşünce", "Alternatif Medya", "Medya ve Tüketim Sosyolojisi", "Şovenist İnşa", "Skolastik Fantazya", "Şair ve Taifesi" ile "Gözdeki Kıymık" gibi pek çok bilimsel çalışmaya imza atmış olan Prof. Dr. Hüseyin Köse, esas olarak kültürel çalışmalar, medya ve sinema sosyolojisi, tüketim kültürü ve alternatif medya gibi alanlarda çalışmalar yapmaktadır. Hüseyin Köse ile gazetecilik eğitimi, Türkiye'de iletişim özgürlüğü, medyaya kamusal denetim engeli, havuz medyasının serencamı ve daha başka şeyler üzerine konuştuk.

ÖZGÜR YUSUFOĞLU: Sizce ideal bir gazeteciliğin ne gibi özellikler barındırması gerekiyor?

HÜSEYİN KÖSE: Ben mesleki gazetecilik dersleri veren birisi değilim. Bu nedenle etik ilkelerden, evrensel değerlerden söz edebilirim sadece. Bunlar da üç aşığı beş yukarı bellidir. Haber kaynaklarıyla ilişkiler, eğlence-haber-reklam arasındaki ilişkilerin doğru biçimde belirlenmesi, paraşüt gazeteciliğinden, manipüle edilmiş, çarpıtılmış, çıkar odaklarına hizmet eder hale gelmiş eğilimlerden, vb. etik dışı uygulamalardan uzak durulması, vs. Beuve-Méry'nin namılı deyişle söylersek, bir tür "temas ve mesafe" sanatı olan gazeteciliğin, mesleğin onurunu yüceltecek, söz konusu etik değerleri militanca savunacak gazetecilere ihtiyacı var. Bir de önemli bir insan hakları gazetecisinin ağzından duyduğum bir öneriyi burada da tekrar ederek son derece önemli bir uyarıda bulunmak istiyorum, bu mesleği hakkıyla icra edecek olan arkadaşlara: Gazetecilik, sıradan insanların sıra dışı durumlarına odaklanmalı, sıradışı insanların sıradan hallerine değil...

ÖZGÜR YUSUFOĞLU: Günümüz Türkiye medyasında son yıllarda siyasal ve ideolojik görüşlerin içeriklere yansdığı söyleniyor. Siz bunu doğru buluyor musunuz?”

HÜSEYİN KÖSE: Öncelikle şunu belirtmeliyim ki, dünyanın hiçbir ülkesinde -şayet orası totaliter bir rejimle yönetilmiyorsa- “havuz medyası”, “yüzde 50’nin medyası”, “yandaş medya”, “milli irade medyası”, “misyona gazeteciliği”, vb. acayip nitelermelere reva görülecek bir medya düzeni yoktur. Hele de siyasal erkin kendi çalıp yine kendi söylediği bir medyası hiç yoktur, olamaz da.

ÖZGÜR YUSUFOĞLU: Peki, gazeteciliğin, gazetecilikten uzaklaşarak yandaşlık ya da muhaliflik kavramları üzerinden tanımlanarak icra edilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?”

HÜSEYİN KÖSE: Medya kuruluşlarının liberal çoğulcu sistemdeki asli görevi kamusal denetimin dolaysız aracı olmalarıdır. Varlığına dayanak noktası oluşturan temel argüman ise, hükümet edenlerin ve politik karar süreçlerini belirleyip denetleyenlerin kamusal çıkar ilkesi ekseninde gözetimini yapmasıdır. Bu bakımdan havuz medyası olarak nitelendirilen medya kuruluşlarının, kamusal denetim sağlayıcı işlevleri açısından göz önüne alındığında gerek yapısal açıdan, gerekse editoriyal içeriği bakımından bağımsız olduklarından söz edilemez. Şayet bir medya kuruluşu bağımsız değilse, orada toplumsal hakikate resmi yollardan el konulmuştur. Tek yönlü hakikat üretimi ise, en iyimser tahminle ajitasyon propagandadan başka bir şey değildir. Bu tür bir haber medyasının potansiyel alıcısı ise, kesinlikle aydınlanmış bir kamuoyu değil, kendi düşüncelerinin tutsağı olmuş, her gün mutlak biçimde kendi fikir ve inançlarının yeniden doğrulanışını görerek rahatlayan ve kendi gücünden gitgide daha bir emin olan kesimlerdir; belli bir görüşün ateşli taraftarları, inanmışlarıdır... Medyaya yönelik bu tür derin bir sapma, hiç kuşkusuz yaratılmak istenen homojen toplum hayallerinin bir ürünüdür ve çoğulcu bir medya sistemine fikirleri özgürleştirme görevini değil, beklentileri yönlendirme misyonunu yükler. Kısaca, haber kuruluşları belirli çevrelerin toplumsal hassasiyetlerinin açığa vurulduğu, farklı temsil ve görünürlük biçimlerine destek sunan

bir mecra olabilir, bundan daha doğal bir şey yoktur, ancak siyasal bir erkin toplumun her zerresi üzerinde muktedir olmaya heveslenen eğiliminin sözcülüğünü yaparak devlet gücünü arkasına alamaz. Çünkü o zaman medyatik sistem içinde güç yanlısı medyanın sahip olduğu ayrıcalıklı konumundan dolayı haksız rekabete neden olması bir yana, toplumsal alanda çok yıkıcı sonuçları olabilecek bir tür güç asimetrisi oluşur. Düşünce özgürlüğüne ve demokratik iletişime duyulan gerekliliğin son bulunduğu yerdir burası...

"DÜŞÜNCEDE DE HİSSİYATTA DA UFUK GİDEREK YOK OLUYOR"

ÖZGÜR YUSUFOĞLU: Bu tür medyatik bir kamplaşmadan kanaatler iklimi nasıl zarar görür, toplumsal psikoloji nasıl etkilenir?”

HÜSEYİN KÖSE: Ünlü düşünür John Stuart Mill’in veciz bir sözü var. Diyor ki, “İnsanlar savundukları görüşler konusunda yeterince haklı, reddettikleri görüşler konusunda ise hatalı olabilirler.” Yani bir tür perspektif kaybı, ufuk kaybından duyulan endişeye işaret ediyor Mill. Haklı da... Çünkü ufkun sonsuzluğu kendi üstüne kapatır insanı. Kendi düşüncelerinin, doğrularının doğrultusu içine hapseder. Kendi doğrularının içinden bakanlar ise onun sınırlarını göremezler... Göremedikleri sınırla birlikte de her tür sınır duygusu, farkındalık algısı yok olup gider... “Karşı yaka”dan ses verenlerle kurulması muhtemel empati ilişkisi yok olur gider böylece. İşte biz tam da bu noktadayız şu aralar: Aşırı kamplaşmış siyasal önermelerin birbirleriyle acımasızca söylemsel mücadele içine girdiği, karşıtından onun özgürlük açlığını yiyerek beslenen, kendi kendinin büyüleyicisi mutlakiyetçi sözün sahne aldığı bir kanaatler arenasında... Demek istediğim şu; düşüncede de hissiyatta da ufuk giderek yok oluyor, ardından düşünsel ufuk silinip gidiyor.

"HER KANALDA SİYASETİN BUNALTAN, AZARLAYAN, BAĞIRAN, SUÇLAYAN, TEHDİT EDEN DİLİ"

ÖZGÜR YUSUFOĞLU: Yaşanan bu kutuplaşma iklimi medya pratiğine nasıl yansıyor? Bu işin sonu nereye varacak?”

HÜSEYİN KÖSE: Kendi doğrularının dolambacı

içinde kaybolmanın bulanık ufkuna, yanıl-samalı hazzına varılacak korkarım. En “doğ-ruca” siyasal partinin miting meydanlarının televizyon ekranlarındaki görüntülerine bakıyoruz, alt yazılar, k’ler, kesitleri çerçeveleme biçimleri, ekranın yarıçapı içinde yaratılan ürkütücü kaos, karşıdan bakıldığında göz ala-bildiğine uzanan baş döndürücü alan derin-liği, vb. öylesine dehşetengiz bir güç algısını dayatıyor ki izleyiciye, insan selini yorumla-yan konuşmacının vecit halinden titreyen se-sinde hiçbir mutedil his, hiçbir tevazu içeren dalgalanma yok! Allah’tan ki sadece haftada bir salı günlerinde temerküz ettirilen gerilim harikası, nezaket, zarafet ve saygı kıtlığı gös-terilerine sahne olan parti grup toplantıları da öyle; özellikle iktidar partisinin her saat di-liminde her kanalı kaplayacak ölçüde bizleri her neredeyse yakalayan salgın nitelikli gö-rüntüsü bile başlı başına simgesel bir şiddet... Her iktidar yanlısı televizyon ekranında, hat-ta neredeyse her kanalda siyasetin bunaltan dili, azarlayan, bağırان, suçlayan, tehdit eden o müsamahasız parmak sallayan dili... Eh, haliyle asal tablo bu olunca, toplumsal psiko-lojide de gerginlikler, daralma hissi yaratıyor bu, algıda ise sonu gelmez bir kapanma...

"HIZLARINI ALAMAYIP PROGRAM ARALARI VE REKLAM KUŞAKLARINI DA İSTİLA EDİYORLAR"

ÖZGÜR YUSUFOĞLU: Cumhurbaşkanı ve Baş-bakanın tek haber kaynağı ve haber aktö-rü işlevi gördüğü bir medya düzeninin de-mokratik ve adil işleyişinden söz edebilmek mümkün mü demokratik bir toplumda?

HÜSEYİN KÖSE: Öncelikle, demokratik bir toplum düzeninin temel ilkelerini ne ölçüde içselleştirip içselleştiremediğimiz meselesi üzerinde durmalı. Demokrasi, farklılığa iliş-kin hoşgörü eşiğinin genişlemesi ise eğer, bu eşiğin kısır çekişmelerle daha da daraltıldığı ve karşıt tarafların birbirlerine karşı teyak-kuzda kalarak güdülendikleri bir siyasal sis-temde ne ölçüde demokratik reflekslere sahip olunabilir ki toplum olarak? Demokrasinin olmazsa olmazı diyebileceğimiz sivil siya-set olanakları ve zemininin genellikle siyasal otoriteye muhalif çevrelere yakıştırılan kimi yaftalarla kirletildiği bir siyasal kültürün sunduğu vaatler çok da iç açıcı görünmüyor maalesef. Üstelik yaşamak için iktidarın se-

Hüseyin KÖSE

rumuna bağlanmak zorunda kalmış liberal merkez medya aracılığıyla gerçekleştirilen bir dizi toplumsal hafıza operasyonunun da altını çizmek gerek, bu ayrışmayı daha da körükley-en bir saik olarak. Sözelimi uzunca bir sü-redir bazı televizyon kanalında ana haber bül-tenlerine ilaveten hızlarını alamayıp program araları ve reklam kuşaklarını da istila ederek iktidar partisine ve egemen siyasal zihniye-te kurulan tuzaklardan, postmodern ya da pamuk darbe girişimlerinden, dış güçlerin oyunundan, görünmez çetelerden, öcülerden, hainlerden, vs. bahseden kallavi ikaz cümle-leri serpiştirmekteler ekranlarının her santim karesine. Deyim yerindeyse, sistemli bir beyin ilga operasyonuna gösterdikleri ihtimam her şeyin üstünde, iddia ettikleri ‘tarihi yayıncı-lık’ misyonları uyarınca... Ya da birkaç gün önce haklı olarak sosyal medyada ironi konu-su edilen bir televizyon kanalı muhabirinin Alman ZDF kanalını eleştireyim derken akla ziyan müptezellikte bir ‘habercilik’ biçimine tevessül etmesi örneğin... Sistematik, dikiş-siz bir algı yönetimi örneği gerçekten de. Hal böyle olunca, safını açıkça belli etmiş birkaç haber kuruluşunun artık evrensel habercilik değerlerini ağzına almaya hakkı var mı diye sormak gerek.

ÖZGÜR YUSUFOĞLU: Gazeteci, özellikle güç odaklarına dokunduğunda ya da kamu ya-

rarı-devlet sırrı çatışmasını gündeme getiren kimi ihtilafli durumlar ortaya çıktığında, çok rahatlıkla devlet otoritesi tarafından “suçlu” ilan edilebiliyor. Böyle bir iklimde etik ilkeleri gözeten gazeteciliğin icra alanının daraldığını düşünüyor musunuz?

HÜSEYİN KÖSE: Biraz düşününce, ben her iki kavram arasında bariz bir karşıtlık görmüyorum; dahası, her ikisi de birbirinin mütemim cüzü gibi neredeyse. Çünkü devletin sırlarının kamusal yararlar bir tutulduğu bir algılama biçimi çok da mantığa aykırı gibi görünmez bazen, üstelik devletin sırlarının korunmasının kamusal yararın korunmasından başka bir amacı da olamazmış gibi gelir, bu bakış açısından yaklaşırsak. Peki o halde çatışma nereden doğuyor diyeceksiniz, şuradan; devletin sırrı bütün bir ulusun çıkarları naysa eğer mutlaka korunmalıdır elbette, zira devlet işlerinde şeffaflığın kimi hallerde uluslararası toplumsal düzenin bazı aktörlerinin lehine bir tuzağa dönüştüğü durumlar söz konusu olabilir biz sıradan insanların bilemeyeceği, ancak, devlet sırrı kavramının bir tür koruyucu zırha dönüştürülerek bütün toplumun değil de belli bir yönetici azınlığın kendi sırrına tekabül ettiğine ilişkin kimi güçlü emarelerin belirlediği durumlarda, bu sırların neler olduğunu kamuoyunun bilme hakkı vardır diye düşünüyorum. Yani her ikisini birbirinden ayırmak gerekir. İkinci olarak, devletin toplumdandan gizlediği ve ülke insanların beka ve mutluluklarıyla –ve hatta bazen yaşamlarıyla yakından ilgili kimi kritik sonuçları olabilecek karar ve uygulamaların araştırılmasını da sorun edinebilir gazeteci kendisine, gerçeğe ulaşma özgürlüğünü toplum adına kullanırken.

“TEKNOLOJİ BİRTAKIM KÖR NOKTALARI DA BERABERİNDE GETİRİYOR”

ÖZGÜR YUSUFOĞLU: Sizce dijital medya çağında geleneksel gazetecilik uygulamalarında ne gibi değişiklikler mevcut? Ve bu köklü dönüşümü nasıl yorumlamalı?

HÜSEYİN KÖSE: Gerek haber toplama ve işleme, gerekse yayım tekniklerinin hızlanması ve izleyici katılımını maksimize eden etkileşimli içeriklerin/ara yüzlerin öne çıkması anlamında, çevrimiçi yayıncılık birçok vaatler

barındırıyor içinde. Üstelik erişim sorununu da ortadan kaldırıyor, ve hemen şunu da ekleyelim ki, neredeyse bedava. İzleyiciyi/okuyucuyu/dinleyiciyi belli bir zamana, mekâna veya bayii bağımlılığı gibi klasik erişim dönüğüleri içine de hapsetmiyor, görece daha özgürlükçü bir teknoloji. Pek çok insan bu gelişmelerde habercilik mesleği adına hayra alamet fırsatlar görebilir, ancak ne var ki ben meseleye biraz temkinli bakmak gerektiğini düşünüyorum. Evet, teknolojik olanaklar, hız, haber güncelleme olanağı, canlı ve anında yayın, etkileşimli gazete içeriğinin geleneksel gazete dergi ya da televizyonun yer, zaman ve sayfa sınırlılıkları gibi handikaplarına güçlü alternatifler oluşturduğu, vb. doğru. Ancak, tüm bu gelişmelerin birtakım kör noktaları beraberinde getirdiği de doğru.

“GAZETECİ NE KADAR VİCDANLI, NE KADAR DÜRÜST, NE KADAR HAKLIDAN YANA...”

ÖZGÜR YUSUFOĞLU: Biraz daha açabilir misiniz sözünü ettiğiniz bu kör noktaları?

HÜSEYİN KÖSE: Demek istediğim, dijital medya çağının geleneksel gazetecilik pratiklerinde neden olduğu dönüşümlerin, malum teknoloji-ekoloji geriliminin kaçınılmaz sonuçlarını daha da çok boyutlu bir hale getirdiği. Daha somut ifadelerle söylersek; haberin toplumsal sistem içinde bir gerçeklik olarak dolaşımını hızlandıkça, gazeteci bedensel devinimini yitirmekte. Haber üretim ve yayım sürecinde teknolojiyi yetkin biçimde kullanabilme becerisi ve kapasitesi geliştikçe ya da dijital iletişim teknolojisiyle biçimlenmiş yeni gazetecilik standartları ve normları egemen olmaya başladıkça, geleneksel yaratıcılığa dayalı gazetecilik refleksi ve güdülleri daha da körelmekte. Yeni medya biçimleri ve etkileşimli ortamların sunduğu olanaklar sayesinde sıradan insanların haberin üretim sürecine daha fazla katılmaları ve içerik üzerinde kontrol sahibi olmaları gerçeği belirginlik kazandıkça, mesleki gazetecilik formasyonunun gözden düşüşü daha da hızlanmakta ve dahası, gazeteciliğin profesyonel statü talep etmeyen bir uğraş haline geldiği iddiası sıklıkla telaffuz edilmeye başlanmakta gitgide... Daha da sayabiliriz bu kör noktaları ya da dilemmaları. Aynı şekilde, dijital iletişim teknolojisinin (internet, mobil/akıllı telefon uygulamaları, dijital kamera/fo-